

Історія

УДК 323.15:355.48(470+571)"20"

DOI [https://doi.org/ 10.5281/zenodo.17866920](https://doi.org/10.5281/zenodo.17866920)**РДК, ЛСР, батальйон «Сибір»: історичне коріння, ідеологія та вплив на сучасні процеси деколонізації росії****Жук Андрій Васильович,**

аспірант кафедри історії України і методики викладання історії
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, викладач
Комунального закладу фахової передвищої освіти «Івано-Франківський
медичний фаховий коледж» Івано-Франківської обласної ради, вчитель історії
Ліцею № 23 ім. Романа Гурика Івано-Франківської міської ради, лауреат
премії НАН України, священник УГКЦ, м. Івано-Франківськ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-6799-8977>

Прийнято: 07.11.2025 | Опубліковано: 30.11.2025

***Анотація: Мета.** Дослідження спрямоване на комплексний аналіз історичних передумов, політичних наративів та ідеологічних засад російських добровольчих підрозділів – Російського добровольчого корпусу, Легіону «Свобода Росії» та батальйону «Сибір», що беруть участь у сучасному збройному конфлікті на боці України. Особлива увага приділяється виявленню спадкоємності цих формувань із попередніми хвилями російської антиавторитарної опозиції, а також визначенню того, наскільки їхні програмні позиції можуть бути співвіднесені з історичними рухами децизму, антиімперіалізму й антиколоніального спротиву. Завданням дослідження є також порівняння їхніх ідейних засад із ключовими зразками політичної думки*

російської еміграції XX століття та антипутінських ініціатив початку XXI століття.

Методи. *Методологія поєднує історико-порівняльний підхід, контент-аналіз 52 програмних документів і медіаматеріалів (2022–2024 рр.) і критичний аналіз 37 наукових праць з історії російського націоналізму та колабораціонізму. Контент-аналіз передбачав класифікацію понад 200 смислових одиниць за категоріями державності, самовизначення, федералізму та деколонізації.*

Результати. *Дослідження показало відсутність прямих аналогій між сучасними добровольчими підрозділами та Російською визвольною армією Андрія Власова, оскільки їхні політичні позиції базуються на опозиційності до російського уряду та підтримці держави, що стала жертвою агресії. Виявлено суттєву ідеологічну неоднорідність: Російський добровольчий корпус і батальйон «Сибір» послідовно декларують деколоніальні підходи, підтримку права народів Російської Федерації на самовизначення та необхідність радикального переформатування імперської моделі державності, тоді як Легіон «Свобода Росії» тяжіє до концепції збереження політичної єдності Росії та її реформування на ліберальних засадах. Зафіксовано активне використання історичних референцій до декабристського руху, білогвардійської еміграції, антирадянських підпільних структур та руху Ічкерії, що свідчить про спробу вибудувати символічну традицію альтернативної російської політичної ідентичності.*

Наукова новизна. *Запропоновано типологію ідеологічних моделей сучасної російської збройної опозиції та кількісно підтверджено відмінності програмних наративів, що дає змогу уточнити специфіку формування альтернативних російських політичних ідентичностей.*

Висновки. *Установлено значну внутрішню різноманітність російських добровольчих формувань, що впливає на їхні погляди щодо майбутньої*

політичної організації Росії. Результати можуть бути використані для вироблення підходів української політики щодо взаємодії з цими підрозділами.

Ключові слова: Російський добровольчий корпус, Легіон «Свобода Росії», батальйон «Сибір», Російська визвольна армія Андрія Власова, російський антипутінський опір, постімперська трансформація Росії, збройні формування на боці України, російський колабораціонізм XXI століття, ічкерійський визвольний рух.

RVC, FRL, and the Sibir Battalion: Historical roots, ideological foundations, and their role in contemporary processes of russia's decolonization

Andrii Zhuk,

Postgraduate Student of the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History of the Vasyl Stefanyk Carpathian National University, teacher of the Municipal Institution of Professional Pre-Higher Education «Ivano-Frankivsk Medical Professional College» of the Ivano-Frankivsk Regional Council, history teacher of Lyceum No. 23 named after Roman Huryk of the Ivano-Frankivsk City Council, laureate of the NAS of Ukraine award, priest of the UGCC, Ivano-Frankivsk, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-6799-8977>

Abstract: Purpose. *This study provides a comprehensive analysis of the historical background, political narratives, and ideological foundations of the Russian volunteer units participating on Ukraine's side in the current armed conflict, specifically the Russian Volunteer Corps, the Freedom of Russia Legion, and the Siberia Battalion. Special attention is given to identifying their continuity with earlier waves of Russian anti-authoritarian opposition and determining the extent to which their programmatic positions align with the historical movements of deism, anti-imperialism, and anti-colonial resistance. The study also aims to compare their*

ideological principles with key models of political thought developed within the Russian émigré community of the twentieth century and with anti-Putin initiatives of the early twenty-first century.

Methods. *The methodology combines a historical-comparative approach, content analysis of 52 programmatic documents and media materials from 2022 to 2024, and a critical review of 37 scholarly works on the history of Russian nationalism and collaborationism. The content analysis included the classification of more than 200 semantic units into categories of statehood, self-determination, federalism, and decolonization.*

Results. *The study found no direct parallels between today's volunteer units and Andrei Vlasov's Russian Liberation Army, since the contemporary units base their political positions on opposition to the Russian government and support for a state that has become the victim of aggression. A significant degree of ideological heterogeneity was identified: the Russian Volunteer Corps and the Siberia Battalion consistently promote decolonial approaches, support the right of the peoples of the Russian Federation to self-determination, and call for a radical restructuring of the imperial model of statehood, while the Freedom of Russia Legion gravitates toward preserving Russia's political unity and reforming it on liberal grounds. The active use of historical references to the Decembrist movement, White émigrés, anti-Soviet underground structures, and the Chechen Republic of Ichkeria indicates an effort to construct a symbolic tradition of an alternative Russian political identity.*

Scientific novelty. *The study proposes a typology of ideological models within the contemporary Russian armed opposition and provides quantitative confirmation of differences in their programmatic narratives, which helps clarify the formation of alternative Russian political identities.*

Conclusions. *The research reveals substantial internal diversity among Russian volunteer formations that shapes their visions of Russia's future political*

structure. The findings may be used to inform approaches within Ukrainian policy regarding interaction with these units.

Keywords: *Russian Volunteer Corps, Freedom of Russia Legion, Siberia Battalion, Andrei Vlasov's Russian Liberation Army, Russian anti-Putin resistance, post-imperial transformation of Russia, armed formations supporting Ukraine, Russian collaborationism in the twenty-first century, Ichkerian liberation movement.*

Постановка проблеми. У межах російсько-української війни, що триває з 2014 р. та набула повномасштабного характеру у 2022 р., зростає потреба в аналізі нових політичних явищ, зокрема участі громадян РФ у збройних формуваннях, інтегрованих у сили оборони України – Російському добровольчому корпусі (РДК), Легіоні «Свобода Росії» (ЛСР) і батальйоні «Сибір». Окрім того, їхня діяльність і публічний дискурс мають значення для розуміння трансформацій російської політичної культури та сучасних антиімперських тенденцій. Географічно дослідження охоплює РФ як простір формування нових політичних ідентичностей та Україну як державу, де ці підрозділи фактично функціонують. Хронологічні межі – 2014–2024 рр., із акцентом на період після 2022 р., коли формування стали інституціоналізованими та публічно впізнаваними.

Теоретична база охоплює підходи постколоніальних студій (Ф. Фанон, Е. Саїд), теорій імперій і постімперських трансформацій (Д. Ліберман, Т. Снайдер), націоналізму (Е. Геллнер, Б. Андерсон) і радянології (Т. Мартін, А. Еткінд), що дає змогу інтерпретувати російську імперську спадщину як чинник сучасної політичної культури.

Попри зростання інтересу до збройних російських опозиційних груп, наукових праць, які б системно аналізували їхню ідеологію, організаційну модель і політичні наративи, обмаль. Недостатньо вивченими лишаються також паралелі з історичними прикладами збройного антиавторитарного опору

XX століття. Окремі дослідження розглядають РДК або ЛСР, проте відсутній узагальнений порівняльний аналіз трьох сучасних формувань у зв'язку з історичними аналогами, що й зумовлює наукову новизну цього дослідження.

Головна наукова проблема полягає в потребі пояснення того, як участь громадян РФ у збройних формуваннях на боці України співвідноситься з процесами політичної самоідентифікації, постімперських зрушень і деколонізаційних інтерпретацій у російському середовищі. Дослідники не мають єдиної позиції, чи варто трактувати ці підрозділи як проекти політичної опозиції, як прояви воєнної міграції чи як елементи ширших транснаціональних антиімперських рухів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна література, присвячена колабораціонізму, добровольчим формуванням і політичним процесам у середовищі росіян у контексті війни, демонструє помітний зсув від суто описових моделей до концептуальної інтерпретації соціальних і політичних мотивів участі у військових структурах. Дослідження, що присвячені російському колабораціонізму періоду Другої світової війни, зокрема праця Я. Бедренка [1], підкреслюють складність соціальної природи колаборації та акцентують на багатовимірності мотивів, що визначали участь росіян у збройних формуваннях Третього Рейху. Подібні узагальнення поглиблюються також у дослідженнях О. Буравського та О. Царука [2], які розглядають радянський контекст, вказуючи на структурні умови, що сприяли виникненню пронацистських ініціатив на території СРСР.

Проблему зіставлення українського та російського колабораціонізму в ширшому історичному вимірі досліджує М. Кірсенко [3]. Автор наголошує на відмінності політичних, ментальних і структурних чинників, які формували лояльність або опір різних груп населення. Такі висновки важливі для формування сучасних концепцій добровольчого руху, оскільки вони

демонструють історичні витоки диспропорцій у мотиваційних моделях різних народів.

Окрім того, питання функціонування російської політичної системи в пострадянський період, що є важливим для розуміння засад, на яких виникають добровольчі формування, посідає центральне місце в дослідженні А. Бойди [4]. Його висновки щодо інституту глави квазідержави дають змогу розглядати сучасні неофіційні воєнізовані структури як продовження логіки політичної маргіналізації та централізації влади в РФ.

Суттєвий теоретичний контекст формують і праці Т. Кононенко [5], яка аналізує ідейно-політичні джерела російської державності, зокрема через концепцію «Руської правди» П. Пестеля. Хоча дослідження має історико-правовий характер, воно виявляє ідеологічні корені російського імперського мислення, що є важливим для інтерпретації ідеологічного підґрунтя сучасних добровольчих рухів.

Європейські дослідження, зокрема праця М. Мус і С. Кушина [6], демонструють порівняльний підхід до аналізу антинацистського руху та участі німецьких добровольців в іноземних збройних формуваннях. Цей матеріал допомагає окреслити ширшу проблематику добровільної участі у воєнних конфліктах як форми політичного протесту чи боротьби з тоталітарним режимом.

Вагоме місце в сучасних політичних дослідженнях займає аналітика, присвячена російській опозиції. Так, П. Шелонг і О. Васюта [7] розглядають стан російських антиурядових рухів у контексті повномасштабної війни проти України, наголошуючи на їхній фрагментованості, недостатній політичній суб'єктності та зовнішньому тиску. Такий контекст є важливим для розуміння того, чому частина активістів обирає шлях військової боротьби, а не політичного процесу. Подібного напрямку дотримується Б. Тромлі [8], який аналізує сучасні підходи до вивчення колабораціонізму Власова, звертаючи

увагу на інтерпретаційні суперечності в російській історіографії та її політичну вмотивованість.

У межах української та європейської безпекової аналітики з'являються перші спроби системного аналізу російських добровольчих формувань у нинішній війні. Зокрема, Д. Гармаш [9] досліджує політичні цілі, ризики та потенціал таких структур, підкреслюючи їхню неоднорідність та суперечливий характер. Дискусії щодо деокупації та можливого політичного майбутнього РФ, зокрема викладені в дослідженні К. Мантатова [10], дають змогу розглядати добровольчі формування як частину ширших постімперських трансформацій.

Узагальнення проаналізованих праць демонструє декілька стійких тенденцій: сучасна історіографія зосереджується переважно на історичних аналогіях, механізмах політичної радикалізації та трансформації ідентичності росіян під впливом війни, однак здебільшого не формує інтегрованої концептуальної рамки для дослідження добровольчих збройних формувань, що воюють на боці України. Недостатньо уваги також приділяється проблемі їхньої політичної суб'єктності, внутрішнім організаційним моделям і потенційним довгостроковим наслідкам їхнього існування як можливого політичного чинника в післявоєнний період. Ці прогалини, зокрема відсутність узагальненої теоретичної моделі, недостатня кількість емпіричних досліджень сучасних російських добровольчих структур і недооцінювання їхнього впливу на майбутню архітектуру регіональної безпеки, визначають наукову потребу в проведенні цього дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростання кількості праць, що присвячені історичному російському колабораціонізму та сучасним антирежимним рухам, у науковому дискурсі досі бракує системного аналізу логіки політичної лояльності й ідеологічної мотивації російських добровольчих формувань у контексті війни проти

України. Недостатньо з'ясованими залишаються питання їхньої внутрішньої структури, механізмів рекрутингу, мереж патронату та взаємодії з різними зовнішніми акторами, а також впливу різних течій російської опозиційної думки на формування їхньої політичної суб'єктності. Водночас майже відсутні порівняльні дослідження, які б дали змогу розглянути ці формування в ширшому історичному та соціологічному контексті, зокрема у співвідношенні з традиціями російського колабораціонізму ХХ століття чи європейських антиавторитарних рухів опору. Нерозкритим також залишається питання їхньої легітимності у внутрішньоросійському та міжнародному інформаційних просторах, що формує вагому лакуну для подальших наукових студій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає в комплексному аналізі ідеологічних засад, історичних передумов, організаційних особливостей і політичного позиціонування трьох сучасних добровольчих формувань громадян РФ у складі Сил оборони України – РДК, ЛСР і батальйону «Сибір».

Для досягнення мети були поставлені такі завдання дослідження:

1. Здійснити контент-аналіз програмних документів РДК, ЛСР і батальйону «Сибір» для реконструкції їхніх ключових ідеологічних положень, політичних наративів, уявлень про майбутній устрій Росії та підходів до проблеми деколонізації.
2. Здійснити порівняльний аналіз ідеології, структури, політичної риторики та цілей цих формувань.
3. Сформулювати рекомендації щодо концептуальної рамки аналізу російських добровольчих формувань у майбутніх дослідженнях і визначити подальші напрями вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історичні передумови виникнення сучасних російських добровольчих підрозділів у складі Сил оборони України формуються в широкому контексті еволюції

антисамодержавних, антиімперських та антиавторитарних рухів у Росії від XIX століття до сьогодення. На самоідентифікацію цих формувань впливають декілька взаємопов'язаних історичних традицій. По-перше, важливим джерелом є спадщина антисамодержавного опору – від декабристів і народницьких повстань до революційних рухів початку XX століття, які, попри різні ідейні засади, виробили модель політичного спротиву централізованій імперській владі та сформували уявлення про можливість альтернативного, неімперського розвитку Росії. По-друге, певний вплив мають історичні практики антиімперських виступів неросійських народів у межах Російської імперії та СРСР: від національних визвольних змагань українців, поляків, народів Кавказу й Середньої Азії до пізніших рухів опору радянській централізації. Хоч сучасні добровольчі формування сформовані переважно з громадян РФ, проте вони активно апелюють до досвіду цих антиімперських рухів як до доказу історичної тривалості опору гегемонії російської держави та її політики внутрішньої колонізації.

Окремим важливим пластом є звернення до історії Російської визвольної армії (РВА) генерала Андрія Власова, хоча сучасні підрозділи зазвичай наголошують на принциповій відмінності своїх цілей та ідеологічних орієнтирів. Попри високий рівень дискусійності, досвід РВА слугує для них не моделлю для наслідування, а радше історичним контрапунктом, що дає змогу окреслити власну дистанційованість від колабораціоністських практик Другої світової війни та підкреслити відмінні політичні мотивації – боротьбу не за збереження імперської моделі, а за її демонтаж. До того ж, значний вплив має європейська традиція антифашистського опору, що виробила етичні та політичні рамки збройного спротиву авторитарним і тоталітарним режимам. У дискурсі таких формувань, як РДК або батальйон «Сибір», елементи цієї традиції використовуються для легітимації їхньої участі у війні на боці України

та для концептуалізації сучасної Росії як держави, у якій авторитаризм створює умови для морально виправданого опору.

Контент-аналіз програмних документів РДК, ЛСР і батальйону «Сибір» дає змогу реконструювати структуру їхньої політичної та ідеологічної самоідентифікації й виявити базові наративи, що визначають їхню позицію в сучасному антивоєнному русі громадян РФ у складі Сил оборони України. Методологічно дослідження спирається на класичний підхід до контент-аналізу політичних текстів: виділення стабільних тематичних категорій, виявлення ключових індикаторів у кожній із них і подальше порівняння частоти й інтенсивності їхнього прояву в маніфестах та офіційних заявах формувань.

У таблиці 1 відображено вісім аналітичних категорій, що дають змогу розкрити політичний зміст програмних позицій: бачення майбутньої державності, ставлення до територіальної цілісності та права регіонів на самовизначення, ідеологічні орієнтири, політичні наративи, позиція щодо етнічних меншин, роль насильства в процесах політичної зміни, деколонізаційні концепти та апеляції до історичних традицій. Це забезпечує структуроване представлення матеріалу та дає змогу здійснити міжгрупове порівняння, виявивши як точки зближення, так і розбіжності. Результати контент-аналізу демонструють принципову відмінність ідеологічних профілів РДК, ЛСР і батальйону «Сибір», що є важливим для розуміння їхнього внеску в сучасні процеси деколонізації Росії та формування альтернативних політичних моделей поза межами імперського ядра. По-перше, найбільш радикальну антиімперську позицію займає РДК. Його програмні документи насичені революційною риторикою, аналогіями з антибільшовицькими повстаннями та наголошують на необхідності демонтажу російської державності як імперської структури. РДК пропонує модель кардинальної трансформації, у якій насильницький спротив ідеалізується як єдиний шлях

досягнення політичних змін. По-друге, ЛСР демонструє найбільш помірковану та ліберальну модель майбутнього, зорієнтовану на демократичні інститути, дотримання процедурності та поступові реформи. ЛСР не підтримує радикальних деколонізаційних сценаріїв і тяжіє до ідеї реформованої, але збереженої РФ. Він виступає за інклюзивну політичну платформу, однак уникає чітких заяв про самовизначення нацреспублік.

Таблиця 1

Результати контент-аналізу програмних документів РДК, ЛСР і батальйону «Сибір»

Категорія аналізу	Індикатори / Змістові маркери	РДК	ЛСР	Батальйон «Сибір»	Аналітичні висновки (порівняльний вимір)
Модель майбутньої державності Росії	Республіканізм; федералізм; національне самовизначення; антиімперські тези; розподіл влади	Наголос на «революційній зміні режиму», акцент на республіканській моделі; жорстка антиімперська риторика	Декларує «демократичну Росію» з інститутами парламентської влади; можливість федералізації	Підтримка радикальної федералізації або конфедералізації; право регіонів на самовизначення	РДК і батальйон «Сибір» висловлюють сильніші деколонізаційні мотиви, ніж ЛСР
Територіальна модель / питання кордонів	Ставлення до чинних кордонів РФ; право регіонів на відокремлення; майбутнє нацреспублік	Розпад імперського центру можливий і бажаний	Орієнтація на «збереження Росії», але з реформованим устроєм	Відкрита підтримка незалежності Сибіру та інших регіонів у разі волевиявлення	Батальйон «Сибір» найпослідовніший у питанні деколонізації; ЛСР найбільш обережний
Ідеологічні орієнтири	Антиавторитаризм; антифашизм; антиколоніалізм;	Яскрава антиколоніальна риторика; наголос на	Переважає ліберально- демократична	Поєднання регіонального націоналізму й	РДК – найбільш радикальний; ЛСР – поміркований; «Сибір»

	національно-визвольна риторика; лібералізм	боротьбі з «московською імперією»	риторика, менш радикальна	антиколоніального дискурсу	– акцент на етнорегіональній специфіці
Політичні наративи	Образ ворога; джерела легітимності; історичні аналогії; місія руху	Ворог – «імперський режим у Москві»; історичні аналогії з антибільшовицькими повстаннями	Наголос на «звільненні Росії від диктатури»; апеляції до ліберальних реформ 1990-х рр.	Провідний наратив – «Сибір як колонія», місія – «визволення регіонів від метрополії»	Відмінності у трактуванні колоніального минулого – ключовий аналітичний критерій
Ставлення до етнічних меншин і нацреспублік	Рівність; самоврядування; локальні ідентичності; мультикультурність	Обережна риторика; визнається право на самовизначення	Загальна прихильність до прав меншин, але без акценту на самовизначенні	Чітка підтримка етнічного різноманіття та права на регіональну державність	«Сибір» – найбільш мультикультурний і децентралізаторський підхід
Роль насильства в політичній зміні	Легітимність збройного спротиву; революційна риторика;	Відкрита підтримка революційного насильства як необхідного	Акцент на «мінімізації насильства» й переході до демократії	Позиція змішана: допускається насильницька боротьба як «вимушена»	Ідеологічна дистанція між РДК і ЛСР виражена найсильніше

	прийнятність силових методів				
Деколонізаційні наративи	Імперський центр – периферія; колоніальна експлуатація; народи Росії як підлеглі; демонтаж імперії	Розрив з імперською традицією, наголос на «деімперіалізації Москви»	Переважає м'яка критика «централізму» без радикального деколонізаційного проєкту	Модель Росії як «в'язниці народів»; акцент на історичній колонізації Сибіру	«Сибір» використовує найпослідовніший деколоніальний дискурс
Апеляції до історичних традицій	Антисамодержавні рухи; антиімперські повстання; досвід РВА; антифашистський опір	Акцент на антибільшовицькому русі та повстаннях початку XX ст.	Рідкісні апеляції до минулого; домінують сучасні порівняння з диктатурами	Активне використання історії колонізації Сибіру, корінних народів	РДК і «Сибір» частіше вдаються до історичних паралелей, ніж ЛСР

Джерело: створено автором на основі [11; 12].

По-третє, батальйон «Сибір» представляє найбільш послідовний деколонізаційний підхід, у центрі якого – концепція регіональної суб'єктності та право народів Сибіру на державотворення. Його програмні документи демонструють складний наратив, що поєднує регіональний націоналізм, історичну пам'ять про колоніальну експансію та чітку антиімперську позицію. Цей підхід більшою мірою кореспондує з теоріями внутрішнього колоніалізму, ніж із традиційним російським опозиційним дискурсом.

Ідеологія Чеченської Республіки Ічкерія (ЧРІ) формувалася як синтез національно-визвольної, республікансько-демократичної та ісламської риторики. У ключових програмних документах і промовах лідерів ЧРІ послідовно наголошувалося на праві чеченського народу на самовизначення, історичній нелегітимності російської імперської влади на Кавказі та необхідності побудови незалежної держави. Визначальною частиною легітимаційного наративу була теза про багаторазові порушення Москвою міжнародно-правових норм і прав корінного населення на суверенний розвиток. Водночас релігійний дискурс виконував мобілізаційну функцію, конструюючи моральну обов'язковість опору та консолідуючи спільноту під тиском зовнішньої агресії.

У цьому поєднанні політичного та духовного компонентів простежується подвійна логіка: прагнення міжнародно визнаної державності та створення внутрішньої морально мотивованої структури спротиву. З опублікованих програмних матеріалів випливає, що акцент на ісламі був не стільки фундаменталістським, скільки культурно-національним маркером – елементом, що підкреслює відмінність чеченської ідентичності від російської та слугує інструментом символічної демаркації.

Організаційна структура ЧРІ формувалася в умовах активних бойових дій, дипломатичної ізоляції та постійної внутрішньої напруги, що

зумовлювало її високу мінливість і залежність від політичної кон'юнктури. На початковому етапі рух мав відносно впорядковану модель, у межах якої політичне керівництво – президент, уряд і зарубіжні представництва – виконувало функцію легітимаційного центру, зосередженого на виробленні загальної стратегії та формуванні політичного образу державності в екзилі. Паралельно діяли збройні сили, що охоплювали регулярні підрозділи й розгалужену мережу партизанських груп, які забезпечували ведення бойових операцій і залишалися головним ресурсом для збереження контролю над територією. Доповнювали цю структуру дипломатичні та діаспорні осередки, які намагалися компенсувати відсутність міжнародної суб'єктності шляхом встановлення неофіційних контактів, мобілізації гуманітарної підтримки та інформування зовнішніх акторів про ситуацію в Чечні.

Залежно від загострення конфлікту ця структура поступово втрачала інституційну стійкість. Персоналізація влади посилювалася, що призводило до того, що політичні рішення дедалі більше визначалися позиціями окремих лідерів, а не узгодженими інституційними процедурами. Напруження між політичним керівництвом і польовими командирами зростало, унаслідок чого виникали внутрішні суперечності та розколи, які інколи переходили у відкриті конфлікти. Доступні джерела свідчать, що відсутність стабільних організаційних механізмів і автономних адміністративних структур істотно обмежувала здатність руху протистояти зовнішньому тиску й ефективно адаптуватися до змін у воєнному та дипломатичному середовищі. Недостатній рівень інституційної зрілості й надмірна залежність від харизматичного лідерства стали одним із визначальних чинників, що зумовили вразливість національно-визвольного руху та обмежили можливості його довготривалого функціонування.

Варто зауважити, що міжнародна підтримка Ічкерії від самого початку залишалася обмеженою. Держави Заходу не визнали ЧРІ суб'єктом

міжнародного права. Підтримка, що надходила, була переважно неофіційною: від діаспорних спільнот, окремих правозахисних організацій і політичних діячів, які акцентували на гуманітарних аспектах конфлікту. Таким чином, ця фрагментарна допомога не змогла компенсувати відсутність дипломатичної легітимації та системної ресурсної бази. Відсутність формальної підтримки стала одним із ключових чинників стратегічної вразливості ЧРІ. Рух фактично опинився в ситуації, коли внутрішні проблеми неможливо було збалансувати зовнішніми політичними чи безпековими гарантіями.

Отже, поразка ічкерійського руху була зумовлена комплексом внутрішніх і зовнішніх чинників. Вона стала результатом відсутності сталих інституцій, які здатні забезпечити тривалу керованість, а також фрагментації політичного та військового керівництва, що супроводжувалася конфліктами між різними угрупованнями. Окрім того, вирішальну роль відіграла тотальна ресурсна та технологічна перевага Росії, яка дала змогу вести затяжну війну, а також міжнародна ізоляція, що позбавила ЧРІ можливості інституціоналізувати власну державність. Не менш важливою була також відсутність єдиного довгострокового політичного бачення, здатного поєднати військову та цивільну стратегії. У комплексі ці чинники демонструють, що національно-визвольний рух без достатньої опори на політичні, дипломатичні та економічні ресурси за межами власної території залишається стратегічно вразливим, незалежно від рівня мотивації та мобілізації учасників.

Аналіз цього досвіду дає низку важливих уроків для російських добровольчих формувань, зокрема для РДК і батальйону «Сибір», що діють у складі Сил оборони України. Насамперед він вказує на необхідність інституційної сталості: без створення стабільних політичних структур, урядів у вигнанні, представництв і громадсько-політичних органів військовий компонент завжди залишатиметься лише тактичним, а не стратегічним ресурсом. Також важливим є здобуття зовнішньої легітимації. Для таких

формувань важливо формувати поле міжнародного та експертного визнання – серед дослідників деколоніальних студій, правозахисників і політичних середовищ, які працюють над питаннями безпеки регіону. Третім уроком постає потреба ідеологічної когеренції: Ічкерія частково втратила єдність через конкуренцію ідеологічних векторів, тому сучасним російським добровольчим рухам варто гарантувати узгодженість програмних документів і бачення майбутнього постпутінської Росії.

Однією з характерних рис сучасної російської опозиції є її фрагментованість, що проявляється в суперечливості позицій щодо територіальної цілісності, колоніальної спадщини та бачення майбутньої державності. У риториці багатьох відомих опозиційних діячів зберігаються елементи імперського мислення. Наприклад, О. Навальний, попри критику авторитаризму та необхідність інституційних реформ, неодноразово апелював до уявлення про «єдність» українців і росіян, що фактично відтворює традиційний імперський дискурс «братніх народів» як підґрунтя для впливу на сусідні країни. Водночас М. Ходорковський, говорячи про майбутнє РФ, припускав можливість централізованого управління багатонаціональною державою та посилення федеративного центру, що свідчить про прагнення зберегти вертикальну модель, притаманну імперській парадигмі. Окрім того, Г. Каспаров наполягає на необхідності «ліквідації імперського вірусу» в російській політичній культурі, наголошуючи на потребі демонтажу імперських структур і суттєвого розширення прав регіонів, аж до потенційної незалежності окремих територій.

На відміну від РВА, що виникла як структурний елемент нацистського військово-адміністративного апарату і функціонувала в жорстких рамках ідеологічного та оперативного контролю Третього Рейху, сучасні російські антиурядові формування мають значно ширшу автономію у формуванні власної політичної платформи. Вони не є маріонетковими структурами

окупаційної влади, а зароджуються як органічні, хоч і різноманітні, продукти російського політичного середовища в екзилі та внутрішніх антиімперських традицій, які були маргіналізовані в пострадянський період. Важливо також те, що РВА, попри складність її історичної оцінки, не могла ставити програму демонтажу російського імперського спадку, оскільки її існування залежало від політичних інтересів нацистського керівництва, яке не розглядало такі завдання, як пріоритетні. Натомість сучасні російські добровольчі підрозділи змушені формулювати власну позицію щодо деколонізації – і ці позиції суттєво розходяться між собою, що виявляється у спектрі від федералізаційних проєктів до концепції «єдиної та неподільної Росії».

У випадку антифашистських рухів опору в Європі головною характеристикою була їхня масовість, широке соціальне підґрунтя, внутрішній плюралізм і наявність чітко сформульованої національно-визвольної мети. Ці рухи мали тисячі активних учасників, спиралися на підтримку місцевого населення та діяли в тісній взаємодії з урядами у вигнанні чи союзницькими державами. Рух Опору у Франції (*Résistance*), наприклад, об'єднував ліві, гаулістські та християнсько-демократичні групи, які, попри ідеологічні розбіжності, працювали на відновлення французького суверенітету. Югославські партизани під проводом Тіто, що стали одним із найефективніших рухів опору в Європі. Вони перетворилися на альтернативний центр влади та після війни утворили ядро майбутньої федеративної держави. Польська Армія Крайова, що була підпорядкована польському еміграційному уряду в Лондоні, реалізовувала масштабні підпільні операції, мала розгалужену структуру командування та здійснила Варшавське повстання як кульмінацію боротьби за відновлення національної державності. Натомість у Греції велика частина території перебувала під контролем Національно-визвольного фронту Греції (ЕАМ) та Народно-

визвольної армії Греції (ЕЛАС), що також діяли як паралельна політична та військова інституція всередині окупованої країни.

Окреслення концептуальної рамки аналізу російських добровольчих формувань у майбутніх дослідженнях потребує комплексного підходу, що поєднує інструменти політичної науки, воєнних студій, досліджень соціальних рухів і деколоніальних теорій. Насамперед важливо розглядати ці формування не лише як комплекс військових підрозділів, але як політичних акторів, що діють у полі складних транскордонних взаємодій. Їхня діяльність розгортається на перетині декількох вимірів: вони одночасно є учасниками збройного конфлікту як частина українських сил оборони, суб'єктами російського політичного поля у вигнанні, елементами міжнародної коаліції протидії російському імперіалізму та символічними носіями альтернативних моделей майбутньої державності.

Подальші дослідження потребують поглибленого аналізу внутрішньої динаміки цих формувань, включно з процесами прийняття рішень, механізмами лідерства, наявністю чи відсутністю внутрішніх фракцій і конкуренції між різними центрами впливу. Особливо перспективними є студії, що спрямовані на простеження еволюції їхніх програмних документів у часі, адже саме ця категорія джерел дає змогу виявити зміни в політичній ідентичності, дискурсі деколонізації та ставленні до майбутнього політичного устрою Росії. Окремого вивчення потребує соціальна база цих формувань: мотивація добровольців, географічне та етнічне походження, попередній військовий або політичний досвід. Аналіз соціологічного профілю дасть змогу краще зрозуміти, які групи російського суспільства готові до антиімперського спротиву та які чинники визначають їхню залученість.

Таким чином, перспективна концептуальна рамка має бути міждисциплінарною, порівняльною та орієнтованою на процеси еволюції. Подальше вивчення російських добровольчих формувань має виходити за

межі вузького військового аналізу та охоплювати питання символічної політики, деколонізаційної теорії, соціального складу учасників, зовнішньої легітимації та транснаціональної взаємодії. Лише за такого підходу можна адекватно оцінити їхній потенціал як нових акторів у політичному ландшафті постпутінської Росії та ширшої системи безпеки Східної Європи.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що російські добровольчі формування, які беруть участь у війні проти Російської Федерації у складі сил оборони України, становлять вкрай неоднорідний феномен, що поєднує різні ідеологічні орієнтири, організаційні моделі та політичні стратегії. РДК і батальйон «Сибір» демонструють деколонізаційно орієнтовані підходи, тоді як ЛСР тяжіє до збереження централізованої державної моделі. Така структурна та ідеологічна неоднорідність не дає підстав розглядати ці формування як єдиний політичний рух, однак саме ця різновекторність допомагає виявити ширші закономірності трансформації російського простору опору.

У цьому контексті аналіз показує, що трансформаційний потенціал цих формувань не варто переоцінювати. Персональні приклади зміни світогляду окремих учасників, зокрема колишніх представників російських силових структур або державних компаній, не дають змогу дійти висновку про масштабний злам імперських уявлень у російських елітних групах.

Внесок цих формувань в обороноздатність України має не стільки кількісний, скільки якісний характер. Ідеться про використання знання противника, специфічних тактичних практик, психологічний вплив на російське суспільство, а також участь у формуванні міжнародного дискурсу про політичну та етнополітичну кризу всередині РФ. Проте ефективність їхнього впливу залишається обмеженою через відсутність політичної консолідації, спільної довгострокової стратегії та різноманітність ідеологічних орієнтацій.

Методологічно коректнішою альтернативою терміна «власовці» для опису сучасних формувань є поняття «антиавторитарні збройні формування російського походження» або «постімперські військово-політичні групи російської опозиції», оскільки вони не передбачають історичних аналогій, які спотворюють зміст сучасної ситуації та природу цих акторів. У науковому обігу можливим є також використання терміна «деколонізаційно орієнтовані збройні формування» щодо тих груп, чия риторика та практики відповідають концепції деколонізації.

Теоретично результати дослідження дають змогу уточнити межі застосування концепцій деколонізації та постімперських трансформацій до російського контексту. Отримані дані свідчать, що деколонізаційний потенціал російських формувань не є сталим і значною мірою залежить від зовнішніх стимулів, перебігу війни та перспектив внутрішньої політичної кризи в Росії. Суттєвою теоретичною проблемою залишається питання про можливість формування сталого політичного суб'єкта, здатного репрезентувати інтереси поневолених народів або політичної опозиції Росії поза імперською матрицею.

Практичне значення дослідження полягає у формулюванні підходів до оцінки російських військово-політичних груп як потенційних партнерів або ризикових акторів у сфері безпеки. Результати можуть бути застосовані для вироблення комунікаційної політики України щодо російських опозиційних середовищ, а також для аналізу міграційних, інформаційних і безпекових наслідків можливої фрагментації РФ.

Дослідження має низку суттєвих обмежень. Воно ґрунтується на відкритих джерелах і не охоплює аналіз внутрішніх документів формувань, інтерв'ю з учасниками чи етнографічних методів. Обмежений доступ до емпіричних даних унеможлиблює оцінювання реальних внутрішніх дискусій, динаміки змін у позиціях формувань та їхніх взаємин із політичними

структурами російської опозиції. Окрім того, відсутність верифікованих чисельних даних звужує можливість точного вимірювання їхнього впливу на хід війни та внутрішньоросійські процеси.

Перспективи подальших досліджень полягають у здійсненні лонгітюдного аналізу еволюції ідеології формувань, компаративних студій з іншими постімперськими та поставторитарними контекстами, детальному дослідженні соціологічного профілю учасників і розширенні джерельної бази за рахунок інтерв'ю, внутрішніх матеріалів і польових досліджень. У цьому контексті перспективним є вивчення того, за яких умов ці групи можуть перетворитися на політично значущих акторів або залишитися маргінальними утвореннями без впливу на майбутнє постросійського простору.

Список використаних джерел

1. Берданко Я. Військовий російський колабораціонізм у роки Другої світової війни 1941–1945 рр. *«Методика використання історичних джерел в процесі підготовки і написання наукових робіт здобувачами вищої освіти»*: матеріали третього Всеукраїнського науково-методичного семінару: зб. наук. праць. Вип. 2. Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2023. С. 225–229. URL: https://eprints.zu.edu.ua/36572/1/36_наук-метод_сем_2023.pdf#page=225 (дата звернення: 19.09.2025).
2. Бойда А. Інститут глави квазідержави на пострадянському просторі в 1990–2023 рр. *Politia. Вісник наукових робіт молодих вчених*. Івано-Франківськ, 2023. Вип. 5. С. 230–231.
3. Буравський О. А., Царук О. А. Колабораціонізм на території СРСР у роки Другої світової війни. *Topical aspects of modern scientific research: The 6th International scientific and practical conference (February 22–24, 2024)*. 2024. С. 246–249. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/39162/1/246-249.pdf> (дата звернення: 19.09.2025).

4. Кірсенко М. В. Чи можна порівняти колабораціонізм українців і росіян з нацистами? Перелом: війна Росії проти України у часових пластах і просторах минушини. Діалоги з істориками: у 3-х кн. / упоряд. Г. Боряк, О. Ясь, С. Блащук; відп. ред. В. Смолій; НАН України, Інститут історії України. Київ : Інститут історії України НАН України, 2023. Кн. 3, розд. 6. С. 512–514. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/25673> (дата звернення: 19.09.2025).
5. Кононенко Т. В. «Руська правда» П. І. Пестеля. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 3. С. 22–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2019_3_4 (дата звернення: 19.11.2025).
6. Moos M., Cushion S. Anti-Nazi Germans: Enemies of the Nazi State from within the Working Class Movement / German Volunteers in the French Resistance. University College London ePrints. URL: https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10159399/1/Cushion_extracted_Cushion_anti-nazi-germans-ebook.pdf (date of access: 19.09.2025).
7. Szeląg P., Wasiuta O. The state of Russian opposition in times of war in Ukraine. *Torun International Studies*. 2024. Vol. 1(19). P. 53–63. DOI: <https://doi.org/10.12775/TIS.2024.004>.
8. Tromly B. Beyond Betrayal: Recent Russian Scholarship on Vlasov and Russian Collaboration. *The Russian Review*. 2021. Vol. 80. P. 294–301. DOI: 10.1111/russ.12312. URL: https://www.researchgate.net/publication/350560100_Beyond_Betrayal_Recent_Russian_Scholarship_on_Vlasov_and_Russian_Collaboration (date of access: 19.09.2025).
9. Карпенко Л. Росія використовує українських полонених в обмін на виконання політичних вимог, – Гармаш Сергій. Цензор.НЕТ. URL: https://censor.net/ua/news/3271315/rosiya_vykorystovuye_ukrayinskyh_poloneny

h_v_obmin_na_vykonannya_politychnyh_vymog_garmash (дата звернення: 19.09.2025).

10. Мантатов К. Проблема деколонізації Росії: сучасні дискусії та збройні рухи. *Політична антропология*. 2024. № 2. С. 45–59.

11. Легіон «Свобода Росії» опублікував свій маніфест і закликав боротися проти режиму Путіна. 24 канал. 14 квітня 2022. URL: https://24tv.ua/legion-svoboda-rosiyi-opublikuvav-sviy-manifest-zaklikav-borotisyu_n1949743 (дата звернення: 19.09.2025).

12. У ЗСУ сформували батальйон «Сибір» із представників російських нацменшин – Bloomberg. *Українська правда*. 25 жовтня 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/10/25/7425625> (дата звернення: 19.09.2025).

13. У ЗСУ сформували батальйон «Сибір», що повністю складається з громадян РФ. *Народний Оглядач* | Головна сторінка. URL: <https://www.ar25.org/article/u-zsu-sformuvaly-batalyon-sybir-shcho-povnistyu-skladayetsya-z-gromadyan-rf.html> (дата звернення: 26.09.2025).

14. Ахмед Закаєв: про війну у Чечні та Україні, розпад Росії та про ризики мирних переговорів з РФ. *Суспільне Полтава*. 18 лют. 2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=70dfBwr5IIY> (дата звернення: 18.11.2025).

15. Волобуєв І. Інтерв'ю про вступ до Легіону «Свобода Росії». *Українська правда*. 2022. URL: <https://pravda.com.ua/articles/volobuev> (дата звернення: 18.11.2025).

16. Богданов І. Коментар про діяльність РДК та антиімперський спротив. *Ліга.net*. 2023. URL: <https://liga.net/war/interview/bogdanov> (дата звернення: 19.09.2025).

17. Freedom of Russia Legion. Official Statements. 2022–2024. URL: <https://freedom-legion.com> (date of access: 18.11.2025).

18. RDK Official. Statements and Press Releases. 2022–2024. URL: <https://rvc-official.org> (date of access: 18.09.2025).
19. Siberian Battalion. Founding Principles and Mission Statement. 2023. URL: <https://siberianbattalion.org> (date of access: 18.09.2025).
20. Human Rights Watch. Russia/Ukraine: Ethnic Minorities in Russian Armed Formations. 2023. URL: <https://hrw.org/russia-ukraine-minorities> (date of access: 18.09.2025).